

KÖRFEZ BUNALIMI VE İLETİŞİM

Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ

I

İleride Körfez bunalımının ayrıntılı öyküsünü yazmak isteyecek tarihçilere, bu konudaki CNN yayın bantlarının en büyük kaynak oluşturacağına kuşku yoktur. Zira, ABD'nin Georgia Eyaleti'nin Atlanta Başkenti'nde beş uydudan 91 ülkeye, günde 24 saat süre ile, haber yayını yapan CNN'in, Körfez bunalımının başlangıcından beri programların yüzde 85'ini bu konuya ayırdığı haber verilmiştir.

Bilindiği gibi, CNN (Cable News Network) 1 Haziran 1980'de, 1.7 milyon abone ile yayına başlamış, bugünkü aboneleri ise, 4/5'i ABD'de olmak üzere, 55 milyon aşarak, yayınları 91 ülke ve dünyanın çeşitli otellerinin 250 bin odasında seyredilmeye başlanmıştır.

CNN'in, Körfez bunalımının bütün ayrıntılarını yayınlamasının, Saddam propagandasının oyununa gelmek anlamına alınıp, alınmayacağı sorulmuş, bu soruya, CNN kurucusu ve patronu Ted Turner hiddetle, "Saçma. Biz görevimizi yapıyoruz" şeklinde cevap vermiştir. Gerçekten bu yayınların dünya kamuoyuna Saddam'ı, 23 Ağustos 1990 günü ekranda görüldüğü zaman rehinelere 7 yaşındaki bir İngiliz erkek çocuğunun saçlarını şefkatle okşaması esnasında, çocuğun Saddam'a dehşet ve nefret içinde bakması Saddam'ı bile şaşırtan bir "Tersine tepme" olmuştur.

CNN'in büyük etkisinden dolayı bu kurum, Beyaz Saray ve ABD Dışişleri Bakanlığı'ndan başlayarak, her yerde CBS, ABC ve NBC gibi dev yayın kuruluşları ile aynı muameleyi görmekte, CNN'in mensupları Reagan ve Bush tarafından özel ihtimam görürken, Henry Kissinger gezileri esnasında ancak CNN yayını seyredilen otellerde kalmaktadır. Diğer taraftan CNN'in, Gorbacov'un, Arafat'ın, Fidel Castro'nun, Turgut Özal'ın ve birçok diğer devlet ve hükümet başkanlarının "Favori" kanallarının başında geldiğini biliyoruz.

Diğer taraftan kuruluş yıllarında, CNN rumuzundan esinlenerek, biraz Atlantahlıların bu yayın şebekesine, alay yollu ; CNN - Chicken Noddles Network "Ta-

vuklu Makarna Şebekesi" adını verdiği de bilinmekte, fakat Ted Turner başlattığı savaşı kazanmış bulunmaktadır.

1989 yılında 140 milyon dolar kâr yapan ve bu yılki cirosunun 1 milyar doları geçmesi beklenen CNN'in yayın başarısı dışındaki bu "Mali başarısının somut sonucu, Atlanta şehrinin ortasında 1985'de Turner tarafından dikilmeye başlanan ve bugün 1 milyon metre kareye yayılan dev "CNN Merkezi" dir.

Bu merkez, hem CNN'in teknik alt yapısını, hem de içinde restoranları, otelleri, sinemaları ve büroları bulunan ve CNN'in istihdam ettiği 1700 kişiden, 170'ini barındıran bir kompleks oluşturmaktadır.

Bu merkezin 14. katını işgal eden Ted Turner'in, Ghandi, Martin Luther King, ekoloji ve barış gibi kişi ve konulara hayranlık ve bağlılık duyduğu ve bundan sonraki hedefinin Avrupa'ya ve Sovyetler Birliği'ne açılmak olduğu bildirilmekte ve Ted Turner'in Sovyet liderleri ile iyi ilişkiler içinde bulunduğu, son zamanlarda Berlin'de bir büro açtığı ve Fransız yayıncıları tarafından "Yılın Adamı" seçildiği haber verilmektedir.

CNN, Körfez bunalımı ve ardından patlayan savaş sırasında yaptığı yayınlarla, bir telekomünikasyon mucizesine gerçekleştirmiş ve bu alanda dev bir kuruluş olduğunu ispat etmiştir.

Savaşı, Irak engel olana kadar dakika dakika naklen vermesi ise, paha biçilmez bir başarı olarak kaydedilmiştir.

II

Yalnız ABD'nin değil, bütün dünyanın en etkili haftalık dergilerinden olan ve bugünkü tirajı 4.5 milyon sayıya ulaşan "Time" dergisi 1991 yılının adamı olarak CNN'in kurucusu ve başarılı patronu **Ted Turner**'i seçmiş bulunuyor.

1927 yılından beri bu geleneğini sürdüren ve 1927 yılında ilk defa Atlas Okyanusunu uçakla geçen **Lindbergh**'i "Yılın Adamı" seçen Time dergisinin, 1927'den bu yana, Atatürk ile Mahatma Gandhi gibi hayırlı ve Adolf Hitler ile Joseph Stalin gibi zalim kişileri ve Roosevelt ile Churchill gibi ünlü devlet adamlarını **Yılın adamı** olarak seçtiğini biliyoruz.

1991 yılının en önemli milletlerarası öykülerinden bir tanesi "Körfez Savaşı" diğeri ise "Sovyetlerde Komünizmin yıkılması" olduğuna göre yılın adamı adayları listesinde George Bush, Çöl Fırtınasının Komutanı Norman Schwarzkopf ve Boris Yeltsin yer almış ve fakat dergi seçicileri CNN'in yılın bütün önemli olaylarını yayma gücün ve bütün dünyayı gerçek anlamda bir "**Dünya köyü**" haline getirmesindeki

başarıyı gözönünde tutarak Ted Turner'i "Yılın Adamı" seçmiştir.

Bundan bir kuşak önce Kanada'lı Sosyolog iletişimci **Marshall McLuhan** çağdaş iletişim araçlarının ülkeler arasındaki sınırları kaldırılarak, dünyayı sınırları olmayan bir "**Global Village-Dünya Köyü**" haline getireceğinin müjdesini vermiş ve bu durumda "Zaman" ın duracağını "Mekân"ın ise yok olacağını söylemiştir.

İşte dünya, 1991 yılını "Körfez Savaşı" ve "Komünizm"ın yıkılması gibi önemli olayları uydu yolu ile yapılan CNN yayınlarından anında izlemiş ve bu suretle "**Haber**" kavramı biçimini değiştirerek "**Olmuş bitmiş**" olayları değil, "**Cereyan etmekte olan**" olayları vermek anlamını ifade etmeğe başlamıştır.

Gerçekten CNN'in 1991 olaylarını nakletmesinde bütün olaylar kameralar önünde cereyan etmekte ve dünyanın 150 kadar ülkesindeki seyirciler,anında bu olaylara ve dolayısıyla yaşanan tarihe tanık olmaktadır.

İşte bu dinamizmden ve başarısından dolayı, 1980'de CNN'i kurduğu zaman kendisine "Kaçık" gözü ile bakılan ve har an iflas etmesi beklenen CNN'in başarılı kurucusu ve beyni **Robert Edward Turner** Time dergisi tarafından rahatlıkla 1991 yılının adamı seçilmiştir.

CNN'in bu anında ve etkili yayınları ile bazı despotları eylemden vazgeçirdiğini, Rusya Federasyonu Başkanı **Boris Yeltsin**'in bir tankın üzerine çıkarak Ağustos 1991'de Gorbaçov'a karşı yapılan Stalinci darbeyi, CNN'in anındaki yayınları ile Başkan Bush'un ve Moskova halkının tepki ve mukavemetini davet ederek, önlemeye başardığını inkâr etmek mümkün değildir.

Diğer televizyon yayınlarının da önemli olayları yayınladığı doğrudur. Fakat hiç bir yayın kuruluşu bir işi CNN boyutlarında yapmış değildir. 1991 Kasımında Madrid'te toplanan Arap-İsrail Barış Konferansında 4.600 kadar gazetecinin görüşmeleri CNN'den izlediğini biliyor ve daha önceki aylarda bir "CBS" yayıncısının, "Körfez Savaşı esnasında CBS'nin yaptığı tek şey CNN'i izlemek olmuştur". dediğini hatırlıyoruz.

ABD'nin elitizm profesörlerinden **Meyrowitz** Ulasal egemenliğin askeri gücü, tel örgülü sınırlara ve haberleri kontrol altında tutmak imkânına dayandığını söyleyerek, milletlerin, CNN yüzünden milletlerarası sınırlar üzerindeki kontrolü kaybettiği ve bu yüzden egemenliğin zayıfladığını sözlerine ilave etmektedir.

Ne var ki CNN'in bu gücü de ABD'nin güç ve etkisine öfke duyan çevrelerde eleştiri konusu olmakta ve CNN "**ABD Kültür Emperyalizmi**"nin en son örneği olarak nitelenmektedir. Nitekim, Fransız TV habercilerinden Cpnebkeha Ockrent CNN'yi dünyayı Amerikan prizmasından gören bir "ABD Kanalı" olarak nitelenmek-

tedir.

Fakat kim ne derse desin, CNN'in dünyanın hangi tarafında ne olursa olsun seyircileri bir araya getirerek, adeta bir "Köy Dayanışması" duygusunu oluşturduğunu inkâr etmek de mümkün değildir.

III

Bin kadarı, Müttefik orduların karargahı olan Dahran şehrinde olmak üzere, Suudi Arabistan'daki toplam sayısı 1300'e ulaşan gazeteciler, elektronik cihazları ile donatılmış olarak, haber toplamağa çalışır ve fakat Vietnam 'da gazetecileri başıboş bırakmaktan ağzının yandığına inanan ABD Savunma Bakanlığı, Savaşın güvenliği gerekçesi ile, bunların hareket ve faaliyetlerini önemli şekilde kısıtlarken "Körfez Savaşı"nın gerçek vurguncu ve parsa toplayıcısının "Cable News Network-CNN" yayın kuruluşu olduğu inkar edilemez.

Gerçekten 17 Ocak 1991 gecesi patlak veren Körfez Savaşı'nın bütün ayrıntılarını Bağdat'ın "Al Rashid" otelinin bir odasından dünyaya duyuran Bernard Shaw, Peter Arnett ve John Holliman adlı üç gazeteci bir kaç saat zarfından dünyanın en popüler kişileri olmuşlardır.

Nitekim, savaşın patlak vermesinden sonra ilk basın toplantısını yapan ABD Savunma Bakanı Cheney bile, Bağdat'taki durum ile ilgili olarak o ana kadar sadece CNN'den haber aldığını itiraf etmiştir.

Ne var ki, Londra'nın Almanlar tarafından nasıl bombalandığını canlı olarak radyodan anlatan Amerikalı gazeteci Murrow o zaman bu yayını bir dost ülkenin başkentinden gerçekleştirirken, CNN'e mensup üç gazeteci bu işi bir düşman başkentinden yürütmüşlerdir.

Kim ne derse desin, Körfez Savaşı yayınının CNN'in övülecek bir "Mesleki atlatma"sı ve parasal yönden bir "Vurgun" olduğu inkar edilemez. Nitekim, CNN'in kurmayları kuruluşun ABD'nin Georgia Eyaletinin başkenti Atlanta şehrinde bulunan merkezde başarılarını sevinçle kutlarken, CNN'in patronu olan Ted Turner'in ise, dünyanın rakipsiz bir "Haber Yayıncısı" hedefine ulaştığı da kabul edilmektedir.

Zira, CNN'in bu başarısı ile, ABD'nin Körfeze büyük paralar yatıran üç dev yayın kuruluşu ABC-NBC ve CBS'yi çok geride bıraktığı muhakkaktır.

Gerçekten Körfez Savaşı ile haberler ABC tarafından verilmiş ve fakat bu kuruluşun Bağdat ile bağlantısı çabuk kesilmiştir. CBS ilk elden haber alamayınca durumu Dan Rather ve Walter Cronkite gibi ünlü yorumcularla idare etmeğe çalışmış, NBC ise başka yerden bir haber toplayamayınca, Bağdat'taki CNN görevlilerinden

Bernard Shaw'a telefon ederek neyin olup bittiğini sormak zorunluluğunu hissetmiştir.

Aralarında İngiltere ve Türkiye bulunmak üzere bir çok radyo-TV kuruluşlarının ise, Körfez Savaşı'nın ilk saat ve hatta günlerinde CNN canlı yayımını seyircilerine aktardığını hep biliyoruz.

Savaş zamanında canlı ve sansüre uğramamış haberleri, hele bir düşman başkentinden vermek, iletişim dünyasında hiç şüphe yok ki, yeni bir olaydır. Bu nedenle CNN'in bu girişim ve başarısı mesleki kıskançlıklarla küçümsenemez ve inkar edilemez.

Diğer taraftan CNN'in Amerikan propagandası yapmak için bu tertibe giriştiği iddiası da, CNN'in Bağdat'ta, Amerikan hükümetinin aksine telkinine karşı gelerek, kaldığı ve yayın yaptığı haberleri karşısında geçerliliğini kaybetmiştir.

Gerçek şudur ki; Bernard Shaw Körfez Savaşı'nın patlak vermesinden sadece bir gün önce Saddam Hüseyin ile mülakat yapabilmek ümidi ile Bağdat'a gitmiş ve Savaş patlayınca oradaki arkadaşlarına katılmıştır.

IV

2 Ağustos 1991 günü patlak veren "Körfez bunalımı"nın ve özellikle Ortadoğu'ya yapılan askeri yığınağın bütün dünya tarafından izlenebilmesine rağmen, 16 Ocak 1991 gece yarısından sonra başlayan "Körfez Savaşı"nın giderek bir "Kanlı Cel-se" halinde cereyan ettiği söylenebilir.

Bu anlamda olmak üzere, Fransız TFI TV'sinin Körfez'deki harekattan sorumlu olan Robert Nahmias, "Dünyanın en çok haberleşme aracı kullanması ile başlayan bu savaş giderek daha az göze hitap etmektedir" demiştir.

Gerçekten Ortadoğu'da ve özellikle Suudi Arabistan'da bulunan binden fazla gazetecinin savaş haberlerinin görüntülü verilmesinde, bir taraftan; başta ABD Savunma Bakanlığı olmak üzere müttefik güçlerin askeri otoritelerinin, diğer taraftan ise Saddam yönetimi tarafından ciddi sınırlama ve kısıntılara uğratıldıkları bilinmektedir.

Nitekim, Saddam'ın 18 Ocak'tan itibaren sıkı bir sansür uygulamaya başladığını ve CNN ekibi dışındaki bütün diğer Batılı gazeteciler sınır dışı ettiğini, bunların çoğunun ise, ya Ürdün'de veya Suudi Arabistan'da üslendiğini biliyoruz.

Diğer taraftan, Vietnam Savaşı'nın bütün dehşetlerini sürekli olarak televizyon başında oturan Amerikalılara taşıyan yayın kuruluşlarının bu serbestiyi suistimal ederek, zarar verdiği inanan bir görüş ile, Körfez'deki ABD otoritelerince savaş haberlerinin ve görüntülerinin müttefik güçlerin merkezi olan Dahran'da süzgeçten geçirilerek toplanmasını ve gazetecilere dağıtılmasını öngören bir "Pool System-Havuz Sistemi" oluşturulmuştur.

Ne var ki, gazeteciler bu haber ve görüntülerin birer "Kırıntı" ve "Artık" olduğundan söz ederek, bunların hem çok sınırlı olduğunu ve gecikmeli olarak ulaştırıldığı için rekabete dayanan haberleşme dünyasında bir değer ifade etmediklerini iddia ederek, bu sistemi delmeye çalışmışlar ve cephedeki birliklere sokularak en son haber ile görüntüleri ilk elden almağa çaba sarfetmişlerdir.

Meslek heyecanı ve başarı arzusu ile yanıp tutuşan bu gazetecilerin yaptığı bu gibi çıkışların beraberinde bir takım tehlikeler de getirdiği muhakkaktır. Nitekim CBS TV muhabiri Bob Simon ve üç arkadaşının Iraklıların eline geçtiği, yasaklara uymayan bazı gazetecilerin izinlerinin ise Suudi Arabistan tarafından iptal edildiğini biliyoruz.

Buna rağmen, Amerikalı ve diğer Batılı gazetecilerin onları kısıtlayan sistemi delme çabaları devam etmiş, ciddi ve bol miktarda yorumlara yer vermesine rağmen, sadece kontrolden geçmiş çok az görüntü içeren TV yayınlarının daha zengin ve renkli olması uğrunda "Körfez Savaşı içindeki gazetecilerin haber elde etme savaşı" sürmüştür.

V

"Doğru"yu aramakla ve uygulamakla yükümlü olan Kitle Haberleşme Araçlarının aynı esası kendilerine karşı da uygulamasını beklemek doğaldır.

"İletişim Kuralları" nı okutan ve bu süre zarfında iletişim ile ilgili kural ve kavramları saptayan Dominique Wolton, Körfez Savaşı'ndan sonra yayınladığı ve Körfez Savaşı esnasında basın ve yayın araçlarının yaptığı yayınları değerlendiren ve eleştiren bir kitap yayınlamış bulunuyor.

"War Games; L'information et La Guerre-Savaş Oyunları; İletişim ve Savaş" adlı bu yayınında, haberleşme uzmanı ve öğretim üyesi olan Dominique Wolton kitle haberleşme araçlarının Körfez Savaşı esnasındaki yayınlarına bakarak ve bunları çağdaş iletişimin kuram ve kavramları ile karşılaştırarak, bir takım "mesaj"lar vermekte ve "Gözlem"lerde bulunmaktadır.

Wolton'un birinci gözlemi:

Körfez Savaşı'nın bir taraftan CNN'i efsaneleştirirken, diğer taraftan uydu aracılığı ile 24 saat süre ile yayın yapan bu yayın kuruluşunun itibarını sarstığı merkezindedir.

Zira, yazara göre, mitralyöz veya küçük çekiç darbeleri gibi durmadan yayın yapan CNN'in bu yayınlarının çok defa, "Noksan ve yetersiz" kaldığı ve çoğunun "Kesin olmayan ve şüpheli" nitelik taşıdığı ve bu suretle haberleşmeyi itibardan düşürdüğü söylenebilir.

Wolton'un Körfez Savaşı esnasındaki yayınlardan çıkardığı ikinci gözlem ve bize verdiği mesaj; teknik alandaki zaferin çözümlediği problemler kadar yeni problemleri gündeme getirdiği hususudur.

Uzmanla göre; iletişim araçları ile "gerçek" arasındaki "sapma" çok büyük boyutlara ulaşmakta, yayınlanan mesajlar genellikle çok kısa olduğu için, bunları okuyan veya seyreden kitle, yeterince aydınlanmadan sıkılmakta ve bu tür yayınlar kamuoyunun ilgisini kaybetmek tehlikesini taşımaktadır.

Dominique Wolton'a göre üçüncü önemli mesaj :
"Haber" ile "İletişim" in her zaman birleşmediğidir.

Yazara göre, Körfez Savaşı esnasında Tunus, Fas ve Cezayir gibi Kuzey Afrika ülkelerinin Batı'ya gösterdiği güvensizliğin sonucu olarak, savaş ile ilgili haber ve görüntülerin Washington ve Londra gibi Batı başkentleri ile Cezayir ve Hindistan gibi Üçüncü Dünyanın başkentlerinde aynı tarzda verildiği ve algılandığı söylenebilir.

Zira, İletişim Demokratikleşmenin en etkili aracı olduğu halde bazı Üçüncü Dünya Ülkeleri iletişimi Batı Emperyalizminin bir tezahürü olarak kabul etmekte ve çekingen davranmaktadırlar. Wolton bu riski azaltmak için olayları daha çok yorumlamanın lüzumuna inanmaktadır.

Dominique Wolton'un dördüncü mesajı ise, gazetecilerin işleri karıştırmak için birer politikacı hüviyetine girerek, kendilerini "Dördüncü Kuvvet" olarak görmekten vazgeçmeleri gerektiği hususudur.

Yazara göre :

Gazeteciler haklarını çok iyi bilmekte fakat, görevlerini ve sorumluluklarını yüklenmekten çok defa çekinmektedirler. Basın ve yayıncıların meslekî formasyonlarının yetersizliği, basının başkalarından talep ettiği sınırlamalara uymak istememe-

leri ve basın mensuplarının, "Mariz" dereceye ulaşan dayanışma örnekleri, Wolton'un hiç bir tabu tanımadan yaptığı bu eleştiride, yer alan hususlardır.

Nihayet Wolton'un verdiği belli başlı mesaj ve gözlemlerin sonuncusuna göre; haberleşmenin büyük boyutlara ulaşması ve haberleşme sektörünün dinamizmi bu alan mensuplarına tehlikeli bir, "Cezasızlık ve Sorumsuzluk" hissi vermiş, bu da kamuoyunun kitle haberleşme araçlarına duyduğu güveni azaltmıştır.

Dominique Wolton'un bu gözlem ve tahlillerinin onu karamsarlığa itmesi beklenebilirdi. Ne var ki, Wolton 18. yüzyıl'ın Aydınlık Dönemi'ni bütün filozofları gibi, vatandaşın zekâsına ve iyi niyetine güvendiği için gelecek bakımından "İyimser"dir.